

Hannah Arendt De menselijke conditie-3

Petra Bolhuis 2022
www.maieutiek.nl

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

1

Arbeid en werk

- De eerste filosoof die veel aandacht had voor arbeid was Marx (1818-1883).
- Arendt ziet dat zij aan hem schatplichtig is al was het alleen maar omdat Marx -zoals Engels het beschrijft in 1888 'Hegel van zijn hoofd op zijn voeten gezet heeft'.
- Deze omkering is de wending van de filosofie naar het praktische arbeidende bestaan.
- Ook het existentialisme was nog daar niet mee bezig. Denk aan Kiekengaard (1813-1855)

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

2

Arbeid als moderne categorie

- Arendt is een anti-Stalinist geen anti-marxist. Maar zij gaat wel kritiek leveren op Marx. Vooral omdat Marx alles wat wij mensen doen arbeid noemt en dat plaatst in een verlengde van wat dieren doen. Arendt wil arbeid verder uiteenrafelen en doorgronden en mensen en wat mensen doen heel expliciet scheiden van de rest van de natuur.
- Niet buiten-evolutionair,
- Wel een onnatuurlijk gebruik van het natuurlijke.

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

3

Er zijn altijd twee begrippen

- Er zijn altijd twee begrippen voor werk en arbeid, maar zeker de moderne tijd maakt daar geen punt van.
- Van oudsher verschil tussen lichamelijk werk (Slaven, handwerkslieden en baren) en hoofdwerk, (denken en schrijven alles dat niet lichamelijk met aarde verbonden is)
- Alleen werk kent een eindproduct;
- Er komt 'een werk' tot stand
- Er komt géén 'een arbeid' tot stand.

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

4

Slaven en arbeid

- Er wordt op arbeid neergekeken en dus laat men het aan slaven over. (79 onderaan)
- Dus als een slaaf andere taken kreeg, of vrijgemaakt werd, dan veranderde zijn natuur ook. Hij deed nu immers geen minderwaardige arbeid meer, maar werk.
- Privé-sfeer is het terrein dat verborgen is en wie alleen daar maar kan zijn is daarmee van het belangrijkste deel van het menselijke bestaan buitengesloten. (81)

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

5

De moderne tijd en arbeid als enige categorie

- De moderne tijd heeft alles arbeid gemaakt. Het brengt wel onderscheid aan tussen hoofd- en handenarbeid, geschoolde- en ongeschoolde arbeid. Maar 'werk' wordt niet onderscheiden. (81)
- Door economen en specifiek door Marx is meerwaarde het **blijvende** geworden waardoor werk én arbeid nu iets blijvends opleveren.
- Hier ligt de wortel voor een probleem; het gaat niet om blijvende kwaliteit of vakmanschap, maar om opbrengst en meerwaarde. (zie ook college 4)

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

6

Menselijk bestaan en arbeid

- Arbeid hoort bij natuurlijke kringloop van het leven.
- Alles ontstaat en vergaat (cyclisch)
- Maar als er unieke mensen komen wordt dat anders;
- Geboorte en dood zijn **niet cyclisch** (blz. 90);
- Groei en verval zijn **niet cyclisch** (blz. 91)
- Geboorte en dood ontstaan, evenals groei en verval, pas als er unieke individuen ontstaan die elkaar als zodanig gaan kennen. Er is sprake van een wereld die duur en het gelijkblijvende kent.

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

7

Marx en arbeid 1- arbeid=stofwisseling

Toen Marx de arbeid definieerde als het proces van de 'stofwisseling tussen mens en natuur', in welk proces 'de natuurstof door vormverandering geschikt [is] gemaakt voor menselijke behoeften', zodat 'de arbeid zich heeft belichaamd in zijn voorwerp', liet hij duidelijk uitkomen dat dit zo was 'in fysiologische zin', en dat arbeid en consumptie slechts twee stadia zijn van de zich eeuwig herhalende kringloop van het biologische leven. (...)

Alles wat de arbeid produceert is bestemd om bijna onmiddellijk te worden geconsumeerd, (...) In het licht van de eisen die het levensproces zelf stelt, van de 'noodzaak te blijven bestaan', zoals Locke het formuleerde, zitten arbeid en consumptie elkaar zo dicht op de hielen, dat ze bijna kunnen worden beschouwd als een en dezelfde handeling, die nog maar nauwelijks ten einde is gekomen of ze moet alweer van voren af aan beginnen. (92)

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

8

Marx en arbeid 2- arbeid=strijd tegen verval

...de tweede functie van de arbeid: zijn voortdurende, nooit eindigende strijd tegen de processen van groei en verval, die altijd weer het menselijke kunstproduct van binnenuit aantasten, en waarmee de natuur de duurzaamheid van de wereld alsmede haar geschiktheid om de mens tot een behuizing te strekken bedreigt.

Marx' gehele theorie draait om het reeds vroeg verworven inzicht dat de arbeider met het produceren van de middelen van bestaan in de allereerste plaats zijn eigen leven reproduceert.

(...)Marx is altijd de overtuiging toegedaan gebleven, al was het met enige aarzeling, dat Milton zijn Paradise Lost produceerde 'om dezelfde reden waarom een zijderups zijde produceert'

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

9

Arbeid als bron van rijkdom

Arbeid heeft zijn positie verworven toen Locke en Smith zagen dat er bezit uit voort kon komen. Immers dan is het vluchtige karakter ervan verdwenen.

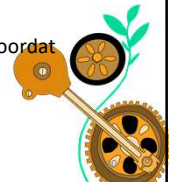
Voor Marx is het probleem enerzijds het wegvallen van de opbrengst van arbeid voor de arbeiders (vervreemding en *verelendung*)

Anderzijds is het eindstadium volgens Marx pas bereikt als de noodzaak verdwenen is. (96)

Arendt zegt hier zit de crux van zijn misvatting! Doordat hij alles arbeid noemt, is er een akelige keuze:

óf onvrijheid
óf onproductiviteit

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

10

Arbeid en bezit vergaren

Het surplus idee van arbeid dat aan de arbeiders zelf toekomt biedt een beeld dat Arendt 'oudtestamentisch' noemt. Er is vreugde in het arbeiden. Arbeid heeft direct resultaat dat direct verbruikt kan worden en er is nog energie over zodat er voortgeplant kan worden. (labour= baren).

Marx geeft zo weinig zin aan het verschil tussen geschoolde- en ongeschoolde arbeid omdat alles direct op moet.

Privé toe-eigening door anderen is bezwaarlijk omdat het een natuurlijke surplus laat verdwijnen.

De arbeider heeft niet meer de meerwaarde die zijn lichaam kan opbrengen. Terwijl dat altijd genoeg zou moeten zijn.

Locke en Marx over bezit blz. 101

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

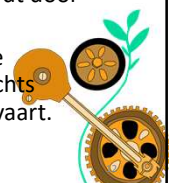

11

Privé – publiek en de rol van bezit

- Arendt zegt dat er onderling wel verschillen zijn, maar dat Marx en Locke beiden in een wereld leven die bezit ziet in het verlengde van een publiek domein een wereld van duur en opheffing van de noodzaak tot steeds maar arbeiden.
- Dat verandert zodra bezit vervangen wordt door rijkdom.
- Rijkdom is privé en vlottend. De publieke ruimte en de publieke zaak zullen nu slechts grondstof worden voor persoonlijke welvaart.

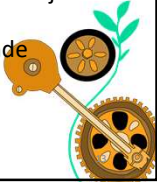
Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

12

Arbeiders zonder arbeid

- Arbeiders zonder arbeid kunnen overgaan tot privégenoegens en daarmee sterft het publiek domein af.
- Het is niet dat het slechte mensen betreft of alleen lagere klassen. In een maatschappij van arbeiders is iedereen aan het werk om rijkdom op te slaan opdat er minder gewekt hoeft te worden waarmee tijd vrijkomt voor privéleven en hobby.
- De publieke zaak en de wereld van blijvende dingen zijn randvoorwaarden geworden van het privéleven.

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1